

գտնուինք կիլիկեան Հայկական դրամի մը; որուն վրայ արարական արձանագրութիւն մըն ալ surcharge եղած է:

Անձանօթ պարագայ մը չէ ասիկա, քանի որ Հ. Սիւլիւեանի պատուական գրքին հրատարակիչը Հ. Գալէմբեարեան իր յառաջաբանին մէջ, որոշակի կը ճշդէ թէ, ի շարս այլ դրամներու, զանց եղած է այդ հրատարակութեան մէջ յիշատակութիւնն ու նկարագրութիւնը այն Ռուբլինեան դրամներուն... «որոնց վրայ արարական խօսք մը կամ նիշ մը կայ»: (Յառաջաբան, էջ Ժ):

Թէ ո՞ր Լեւոնին կողմէ տպուած է այդ դրամը, այնքան ալ դժուար չէ ճշդել: Նկատի առնելով արձանագրութեան գրեւորու ձեւը, ձիւլարող թագաւորի ձիւն յատկանշական պոչը, ու մանաւանդ երկրորդ կողման առիւծին բեկրեկ ու բոցածեւ պոչը, անվարան կարելի է ըսել թէ, այդ դրամը պէտք է զասուորել Լեւոն Ե.ի կողմէ տպուածներու շարքը. (վերջինը Լեւոն Զ. հաշուելով):

Որքան որ ալ Հ. Գալէմբեարեան յիշատակութիւնը կ'ընէ նման դրամներու, բայց կը խոստովանիմ որ, մօտաւորապէս քառորդ դարէ ի վեր կը զբաղիմ Ռուբլինեան Հայկական դրամներով, թերեւս հարիւրաւորներու հանդիպած եմ, առիթը ունեցած եմ տեսնելու կիլիկիոյ Վեհ. կաթողիկոսին Սահակ Բ.ի աննման հաւաքածոն, որ տարագրութեան շրջանին կորսուեցաւ, — անդամանելի կորուստ Հայ դրամագիրտութեան համար, — և սակայն երբեք առիթը չէի ունեցած տեսնելու արաբական խօսք մը կամ նիշ մը կրող Հայ դրամ մը:

Եւ ինձի պէս կարծեմ շատ շատեր:

*
* *

Հարց է սակայն թէ ինչո՞ւ այդ արաբական նուիրական ասացուածք «լէ իլէ...»ն Հայ դրամի մը վրայ, և այնպիսի ձեւով մը որ անհետ կ'ընէ առիւծին կռնակին վրայ բարձրացող խաչը:

Ըստ իս, սապէս կարելի է բացատրել այդ պարագան:

Ծանօթ է ամէնուն որ, կիլիկեան Հայ իշխանութեան վերջին շրջաններուն Հայերը յաճախ պարտաւորուած են Եգիպտոսի Սուլթաններուն կամ անոնց Բերիոյ տեղակալներուն պատերազմական տուգանք, և նոյն իսկ տարեկան հարկ վճարելու:

Երբ երկիրը արդէն տնտեսապէս գրեթէ փճացած էր, հաւանօրէն եղած է ատեն որ, վճարումները, տուգանք կամ հարկ, եղած են շրջաբերութեան մէջ գտնուող արծաթ դրամներով ալ:

Եւ որովհետեւ այդ արծաթ դրամները արդէն ծանօթ էին հրապարակին վրայ, զայնս ստացողները փոխանակ ձուլելու և նոր արձանագրութեամբ նորեր տպելու, զոհացած են միայն իրենց նուիրական ասացուածք «լէ իլէ...»ն դրոշմելով վրան. այնպիսի ձեւով մը որ խաչը եղծուի:

Բայց եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ ուրեմն ցարդ բազմաթիւ նման դրամներ չեն գտնուած, պիտի հարցուի:

Նախ՝ Հ. Գալէմբեարեան կը յիշատակէ արդէն նման դրամներու գոյութիւնը. և յետոյ, ո՞վ ըսաւ որ Ռուբլինեան Հայ դրամներու ամբողջութիւնը ճանչցուած է:

Ո՞վ կը զբաղի Հայ հին դրամներով. քանի՞ Հայ կը ճանչնար որ այդ նուիրականութիւններով հետաքրքրուին, ու կորուստներ ի յայտ բերեն:

Երբ մարդիկ հեւ ի հեւ վազը մը ունին ոսկի և արծաթ, և կամ անոնց համարժէք թուղթ-դրամներ հաւաքելու, ո՞վ է խենդեցեր որ՝ ո՞ր եւ է արժէք չնեղկայացնող Հին հայ դրամներու համար ժամանակ վատնէ...:

Ամէն պարագայի մէջ, շնորհակալ ըլլանք նուիրատու Ազգայինին, որ Նուպարեան Մատենադարանին ընծայարեւած իր կտուրով, Հայ դրամագիրտութեան շարքի օղակներուն վրայ անձանօթ ու շահեկան հատմը եւս աւելցուց:

Հալէպ, 1935

Մ. ԵՐԵՅԵԱՆ

Պ Ա Տ Ա Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

ԼՈՒՍԱԾԻՐ ՇԱԲԱԹԱՑԵԱԼ ՎԱՆՔԵՐԷՆ

(Շար. տես Բազմավէպ. 1935. էջ 139)

Մելիտինէի — Մալաթիա — Վանքերը. — Շարաթացեալ այս վանքերու վրայ խօսելէ առաջ, ոչ թէ միայն պատմութեան մէջ, այլ, դեռ կանգուն եւ դարերու շալակովը բեռնաւորուած դարերը հեգնող ու տարիներուն ծիծաղող շատ մեծահարուստ կողերով ու հողանի կուրծքերով այլ շաբաթացեալներու վրայ յոյժ համառօտակի պատկերագծում մը պիտի ընեմ շեղումով մը նիւթէն, այսպիսով շաբաթացեալ վանքերու վրայ աւելի զաղափար մը ունենալու համար՝ իրենց կարեւորութեան տեսակէտէն:

Մելիտինէն շատ հին դարերէն մեծ դէպքերու թատերավայրն է եղած և նշանաւոր դէմքերու ալ հանդիպավայրը. քաղաքական, զինուորական, կրօնական (իր աղանդամուրի բոլոր փուլերովն ու տեսակներովը) գրեթէ կեղծոն մը ժամանակներու մէջ: Աւատական, իշխանական, տիրապետական, երբեմն ինքնակալական ամէն կողմերովն ու բոլորումովը տարիներու եւ դարերու ընդմէջ: Ամէն ցեղ Հիթիթներէն ալ առաջ ու վերջ, ինչպէս Ասորիք, Քաղդէացիք, Մարք, Պարսիկք, Արաքք, Հայք, մինչև Սելճուքներ, Լէնկիթիմուքներ և դեռ փոքր ու մեծ ուրիշներ, որոնք ունեցեր են զեր ու եղած են տէր ընդերկար ժամանակ, թողուցած են հետքեր, զծեր են ուղիներ, ազդեցութիւն, տպաւորութիւն բարքի, վարքի, ապրելակերպի, սովորամուտութեան, աւանդամուտութեան, կրօնամուտութեան, միշտ աղանդամուտութեան: Գեղարուեստն ու ձեռարուեստը ճարտարագիտութեան, ճարտարապետութեան զուխ գործոցներովը հին արուեստագիտութեան մեծ ու վսեմ փառքը կը յայտնաբերեն, ու

րոնց ի տես և ի լու զիտեւուդ ընդ երկար կը հիանաս անյագուրդ պշխայեցմամբ: Փառապանծ այդ շրջաններուն տիրապետութեանց վեհութիւնը՝ մրճագրչի, դուրատողերու և կարկինագծերու, որոնք այնքան հոյանշան դուրս կը բերեն հանճարեղ մտքերու, ճարտար ու ճկուն մատներու գործերն սքանչելի, որպէս պատաստի գրուած, տողուած, ու պատկերացուած ապառաժ կողերու, կրանիթ կուրծքերու, քարէ տախտակներու վրայ, ուր կարծես ամէնը հոն կը խօսին դեռ համբերու լուծեամբը դարաւոր. և սակայն շատ աւելի զմայլեցնող զարմացնող ու զիւթող: Մելիտինէն կեղծոնովը մինչեւ սեւ հողերու, Ծոփաց, Եղեւսիոյ, և Գերմանիկի ու Արկադեան սահմանները ամէնօրեայ խօսուածքն ունի և կարծես կազմակերպեալ ցուցահանդէսը. ճոխ հնութիւններու թանգարան մը, որ զժբախտաբար զայն իր փճացումէն պահպանելու, անկէց օգտուելու, և կարելի եղածներովը թանգարաններու մէջ գետեղելու պակասն ու թերութիւնը կը նշմարուէր Սուլթանական օրերուն. Հանրապետական սա շրջանին արթնութիւն մը դէպ ի հնութիւնները, գուրգուրանք մը և գնահատանք մը կը նշմարուի: Երեսուն դարերով իր գոյութիւնը պահած, ինքրմով կուրծք ու քամակ տուած ամէն տգիտական, տիրական, բռնական, վանդալական պատահարներու, և բնութեան խեղ ու խեւ յարձակումներուն շանթալից, ձիւնաբքալից, տօթակիզալից և այսօր դեռ կը մնան անըմբռնելիօրէն կերտուն ու կանգուն շատերով ամպածրար ո՞րքան հրաշակերտ, քանի՞ փառակերտ, մտքի գրչի ու մուրճի այդ վարպետներուն անմոռանալի

յարգանք ու պարծանք: Ամենահարուստն ու ճոխը կը պարունակէ Մեկտինէի Գեախը՝ դէ գաւառակը, ամենախոշոր հնութեանց թանգարան մը լեցնելու չափ:

Քեախդէի Նէմրուդ (Ներսիս) լեռը, որ ընդհանրապէս Բէլ (պէլ) կը յորջորջուի տեղացիներէն, քաղաքէն 3 ժամուան ճամբայ մըն է միշտ վերելքով և այնքան տառապալից՝ ճամբորդը սոսկացնող: Խորէն գիւղէն կը սկսի ժայռոտ վերելքը ամէն վայրկեաններով փորձանուտ ու վտանգաւոր նաեւ թունալից իժերու և կատաղի կենդանիներու որոջներով ու խոռոչներով: Պէլի կատարին վրայ ընդարձակ յարդարուած արտավայրերու տափարակին վրայ դէմ դիմաց վիթխարի հսկայ վեց արձաններն են, որոնց միոյն պատուանդանները կը մնան այնպէս և մէկն ալ կիսով կործանած. կրանիթ քարերու վրայ կարծես մէկմէկ ժէռուտ ամպածրար աշտարակներ են, մանաւանդ պատուանդանները որոնք մեծազանգ քարէ շերտեր են կտրուած, կոփուած, թուղթի պէս յըղկուած, որոնց վրայ ասորա-քաղդէական հինուհին բեւեռագրերով, նշանագրերով լիւրի ամբողջ պատգամագրուած են վեհապետին, տիրապետին հրամանները, օրէնքները: Արձաններու վեհաշքութիւնը, քանդակուած՝ իսկութեամբն անձին, դէմքին, խորհրդանշին՝ յապուշ կը կրթեն դիտողը կը խոնարհեցնեն և կը հպատակեցնեն հետաքրքրուողը և կը մագնիսացնեն, այնպէս որ ժամերով չես կրնար բաժնուիլ: Հոս ու հոն ինկած հողերուն ու քարերուն վրայ տապալած են և փռուած քօնոնք կշռող մարդկային (իշխանական) զլուխներ, մանաւանդ բոլորովին կործանած մեհենատաճարին գաւթին շուրջը բոլորած արձաններուն և առիւծազլուխներուն սոսկացնող ցցուն բաշիւրը ու երախարաց դէմքերը, և սուր ժանիքներովը դեռ սպառնազին, դարերով կը սպասեն որսի:

Իսկ մէկ վեցեակէն միւս վեցեակներն երթալիք ճամբուն վրայ հարիւրաւոր մարդահասակ յեսանաքարեր որոնք գրատախտակներու նման կտրուած, որպէս պա-

հակներու շարքով կանգնեցուած են, թէեւ ժամանակի ընթացքին մեծ մասամբ գետին տապալած, անգէտ, յիմար, վանդալական ձեռքեր ունեցող կտրուած են և ունեցող կապար գնդակի հարուածներով վիրաւորած, փնասած են: Ասոնց վրայ հրաշալի, և հիանալի նուրբ քանդակները կան, տեսարաններու, տէրերու, տիրուհիներու, արքաներու, թագուհիներու առաւել իրենց ճոխ հանդերձանքը, զարդարանքները ամենանրբին մանրամասնութեամբ, քնքուշ, փափուկ վրձնակար, ասղնեզործուած կուրծին ամէնովը, մրցելով իսկ ասոնց հետ, և տալով խորհրդաւոր տպաւորութիւն մը, և հոգիներու հետ խօսելու լեզու մը հինաւուրց սա արուեստներու, աւերակներու մէջ ապրող իրենց ոգիներուն հետ... Խօսողները վերացնող արբեցութեամբ մը թրթռուն, և իսկ ու խոհով կ'ողջունեն եզակի արուեստի մտքի ու մուրճի նուիրական վայրերն այս, ուր պէտք էր և պէտք է երկրպագութիւն մօտենալ և պահել այս յիշատակարանները և յուշերը փառաւոր և անմոռանալիօրէն մեծ ու արժէքաւոր: Գրեթէ այժմու նորոյթով հանդերձանք ու պերճանք, կանանցը մանաւանդ որ նաեւ հոլանի ու վարսեր այնքան քնքշութեամբ յարգարուած ներկայի վարսայարդարներն իսկ զարմացնելու չափ:

Բէլի ուղիղ դէմ յանդիման կարկառի մեծ հսկայ ինքնածին ու քարծին Գայլ Վահանի իշխանափառ անուանի բերդն է. հոյակապ՝ արուեստի, ճարտարապետութեան զլուխ գործոցներն են ներքնուղին՝ որ մինչեւ մեծ գետակին կը հասնի. երկրորդ՝ գանձարանը որ քար իրանին ու որովայնին մէջ պատրաստուած, որուն ոչ ահեղ հրոսակները, եւ ոչ ալ օդային տորմիդները կրնան փնասել և ոչ բնութեան հնչեղ շանթ որոտները. իսկ գագաթի տափարակին վրայ կոփածոյ քարերով ջուրի աւազանները, շուրջի հովոցները, և պարտէզները արքայական, որոնց մէջ դեռ թզենին, նռնենին, թթենին եւ այլ անցեալ օրերու փառքը կը յիշեցնեն: Ամենանշա-

նաւորը, խորհրդաւոր ու շատ արժէքաւորը բերդին միապաղաղ քարոյմին կողին վրայ Բէլի վեց արձաններու կնոջ արձանին նայող ճիշդ հսկահասակ երիտասարդի մը քանդակուած արձանն է վիմափոր. արքայի թէ իշխանի ու մեծ հրամանատարի մը բոլոր սպառազինութեամբ և պատգամներ արձակելու դիրքին մէջ դեռ կը նայի դարերով. ինչ ըսել կ'ուզեն արդեօք իրարու... այնքան խորհրդաւոր է նայուածք ու կերտուածք... կը հիանաս, կը պատկառիս, միեւնոյն ատեն կը խոնարհիս: Քեախդէի քաղքին մէջ նոյնչափ ակնառու են երկու հնութիւններ նախնական և յետնեալ դարերու գործ. մեծ քաղնիք մըն է վեհապետական, որուն հըսկայ կողերը և կոյտերը դեռ կը դիմադրեն. շէնքին մէկ չորրորդ մասը մէկ չորրորդ արտավար գրաւած է, և ցայսօր կը մնայ դարեր յիշեցնող շինուածքի մը դեռ անմեռ կենդանութիւնը, ինչ շինուածք և ինչ շաղախ, որ բնութեան ու մարդկային յարձակմանց ու աւերմանց դէմ դարերով դռնացած, կը խրոխտայ ու կը յոխորտայ՝ անդամատուած վիճակին մէջ: Մնացեալ երեք քաղքը մասերը տասնեակներ խոշոր կտորներով ամբողջ ձոր մը լեցուցած են և աշխարհ մը տեղ գրաւած են ժայռի պէս ցարդ անփշրելի: Բաղնիքի ջուրի ճամբան մեծ փապուղի մըն է՝ որուն մէջ միջին հասակով անձեր կրնան ժամերով շրջել: Երկրորդ՝ բերդն է, քաղքի մէկ ժայռին գաւակի եզրէն վեր քարակառ վիթխամարմին բարձրացած է տիտանի մը պէս զրկելով պինդ յաղթամարմին ժայռի կտոր մը և երկուքը մէկ մարմին կազմած են վեհափառ բոլորակապ զլուխ գործոցը, մարդ մտքին, կենդանի մուրճին ծնունդ եղող ճարտարապետութեան ու այն օրերու գիտութեան այս զարմանալի շէնքը, որուն առջեւ կ'ապշիս. խոր կը մտածես ու յարգալից կը խոնարհիս: Սուլթան Սէլատտինի և Մեքլիք Սէյֆէտտինի անունները կը կարգասմուտքի մէկ դրան վերեւ:

Քանթարայի կամուրջը գրեթէ մէկ ժամ

հեռու քաղքէն և կը մնայ բոլորովին անեղծ ու անփնաս, կարծես երէկ մեկնած լինէին շինող վարպետները: Կամուրջին երկարութիւնը 500 է աւելի ոտնաչափ է. կամարը մեծ գետի ջուրի մակերեսէն 50-60 կանգուն բարձր է. բոլորը կոփածոյ քարերէ և ամէն մէկը 1 էն մինչեւ 4 մեթր երկարութեամբ և մինչեւ 2 էն աւելի լայնութեամբ. մանաւանդ իբրեւ եզերապահ դրուած քարերը մեծազանգ՝ մտածել կուտան թէ ինչպէս կըցած են տեղաւորել... իսկ կամուրջի գլխին 4 սիւները բոլորակի հսկայ բարձրութեամբ ու հաստութեամբ, միայն նոյն ատենէն մէկը դեռ չէ կանգնեցուած. աւանդաբար կը պատմուի թէ այդ սիւները աղջիկ մը բերած է և կանգնած, գուցէ վարպետն ալ ինքն եղած լինի. կը պատմէին այսպէս:

Գուշ թէպէն. — քաղքէն դէպի Սամուսատ տանող ճամբուն վրայ թառած քար ոտներով, նոյնպէս քար փետուր թեւերով ամբողջովին հսկայ քար թռչուն մը ամենաուրբ մանրամասնութեամբ, որ իբրեւ արծուի կը հսկէ, կը տիրէ ու կ'իշխանապետէ բոլոր շրջակայից վերեւ:

Շամշատ (Սամուսատ) երբեմնի նշանաւոր քաղաքը իր վրայ խօսեցնող, սա ծննդավայրն է եղած Պօղոս Սամուսատցիին: Սամուսատ այժմ դաշտ, և այս հողերուն մէջ ճամբու մը եզրին մեծարժէք, նշանաւոր սեւ կրանիթեայ արձանի մը միակտուր, միապաղաղ քանդակեալ կոթողը կայ, որ այդպէս տապալած գետին հողին վրայ պառկած է, հետաքրքրուող իսկ չկայ, մինչդեռ ան հնութեանց թանգարանի մը թանկարժէք հնութիւնը պիտի կազմէր:

Արդայի հնութիւնը — Սա Մեկտինէն դէպ ի Գերմանիկի (Մարաշի) և մասամբ ալ Սեւ Հողերու (Սվաքի) երկարող Մեկտինէի Միքսապոլիտան ենթարկեալ գաւառամասն է՝ բաւական ընդարձակ: Արկադիոս Յոյն կայսեր անունով Արկադի այժմ Արդա կը կոչուի սոյն քաղաքը. Արկադիոսի տիրապետութենէն կամ թագաւորութենէն առաջ ալ նշանաւոր եղած է զիրքով, տարածութեամբ, իշխանութեամբ

և արդէն իր հնութիւնները, արուեստի և ճարտարապետութեան գլուխ գործոցնէրով, գլխաւոր փաստերն են իր կարեւորութեանը և մեծութեանը:

Գերեզմանատեղիքը — որոնք 9 կարգ ու շարք այնչափ ուղիղ շարքերով և համաչափ կերտուածքով և ամէնը քար բլրակի մը վրայ տողուած, յարգարուած են որ ինքնին դուրս կը բերեն արհեստագէտի մը գործը ըլլալը և ամէն մէկ դամբարան

ունի փոքրիկ մէյմէկ դռնակ, ու դռն կը մնան անաւեր ու վերջիշեցնող հին անցեալը իր մեծութիւններով:

Պաղատը իշխանական. — որուն աւերակները կան և աստով դուրս կու գայ թէ հոյակապ վեհափառութեան մը նշխարքն ու նշմարքն են. երբ այնքան գիտաբար, յարգը երբեք չգիտցող ձեռներ քարեր ու սիւններ մարմար ու կրանիթ քանդեր են ու տարեր են ձիերու ախոռ շինելու...

(Շարունակելի)

Գ. ԱՐՔԵՊՍ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԵՏԻ ՄԸ ՄԱՂԸ

Անցեալ տարուան վերջերը մեծ սուգ մը ունեցան գաղղիացի գիտունները եւ մանաւանդ հայագէտները, որոնց ցաւին կը մասնակցին անշուշտ բոլոր հայերը:

Իրօք, Նոյեմբեր 11ին կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ՝ Բարիզի մէջ կը վախճանէր Michel Jonval, Բարձրագոյն Ուսուցչանոցին (Ecole Normale Supérieure) նախկին աշակերտ, Համալսարանին անդամակից (agrégé):

Միջայէլ Ժօնվալ դեռ հազիւ երեսունութեք տարեկան էր, բայց արդէն սկսած էր սքանչելի ասպարէզ մը, մէկ կողմէն դասախօս ըլլալով Ֆրանսերէն լեզուի դասական ու արդի բարբառներուն ընկալի համալսարանին մէջ, միեւնոյն միջոց դասախօս-ուսուցիչ լեւտոն-լիթուան (letto-lithuanien) լեզուներուն՝ Բարիզու համալսարանին Բարձրագոյն Ուսմանց եւ Արեւելեան Կենդանի Լեզուաց Վարժարաններուն մէջ:

Իր մանէն քիչ առաջ ընտրուած էր իբր Բարտուղար այս Վարժարաններէն վերջինին:

Բաղտեան (baltique) լեզուներու մէջ ցոյց տուած իր փայլուն գործունէութեամբ չգոհանալով՝ սկսած էր Հայերէն լեզուն ուսանիլ Ուս. Մաքլէրի քով որ, ինչպէս Ժօնվալ ինքը կ'ախորժէր ըսել, զինքը մղած էր հայագիտութեան նուիրուելու:

Նախ վկայուեցաւ Արեւելեան Լեզուաց Վարժարանէն, յետոյ աշակերտելով Հ. Լ.

Մարիէսի՝ վկայուեցաւ նաեւ Կաթողիկէ Վարժարանէն (Institut Catholique):

Այնուհետեւ Մ. Ժօնվալ այլեւս ձեռքէ չէր թողուր հայագիտութիւնը եւ իբրեւ ցայտուն սկզբնաւորութիւն այս նոր մասնագիտութիւն՝ իրեն յանձնեցին դէպի Հայաստան գիտական առաքելութիւն մը զոր կատարեց 1934ի ամառը, եւ որուն մասին իր տեղեկատուութիւնն հաղորդեց շատ գնահատուած դասախօսութիւններով, դեռ չմոռցուած Բարիզի հայ գաղութէն:

Վենետիկէն անցնելուն քանի մը ձեռագիր օրինակեց յետոյ ուսումնասիրելու եւ հրատարակելու դիտումով: Ասկէ զատ ինծի գրած էր թէ պիտի ձեռնարկէր յօրինելու արդի Հայ մատենագրութիւն մը:

Մեր բարեկամութիւնն սկսաւ այն ատենէն՝ երբ աշակերտակից էինք Արեւելեան լեզուաց եւ Կաթողիկէ Վարժարաններուն մէջ:

Երկու տարի բաժնուելէն վերջ յոյս ունէինք նորէն գիրար տեսնելով ուրախանալու անցեալ Ս. Ծնունդի արձակուրդի ժամանակ...

Բայց, աւանդ...

Զինքը մօտէն ճանչցող բարեկամները գիտեն թէ նա դեռ աւելի թանկագին էր իբրեւ բարեկամ քան իբրեւ գիտուն, ատոր համար է որ բոլոր սրտով կ'ողբան իր անդարմանելի կորուստը:

Ֆ. ՖԷՅՏԻ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՔԵՐԵՐՈՒՄԸ

Ա. Տեսուչ Հայր Իմ
Վեր. Հայր Թաղէս վրդ. Թումաճան
որդիական զգացումներով:

Ինչ է ձայնն այս, կը լրտէ՞ք դուք ալ ինձ հետ Ոգինէր ջինջ, երազկոտ իմ էութեան,
Որ ցայգին մէջ ներշնչմանս դէմ վէտ առ վէտ Ցար կը շրջի, ինչպէս սրտին շուրջ անձայն՝
Սիրոյ թեւերն արփաւէտ:

Մինակ եմ ես, ու իմ հոգիս կը ծրծէ
Հծծիւնն արծաթ լըծին կապոյտ ջուրերուն,
Մինչ ափունքներն, որոնք օծուած են լուսէ
Կէտկիտումով և ըստուերով սարսքուն՝
Կ'ամպեն երազ մ'յակինթէ:

Սիւք մը բարակ կ'ոտոտտէ յամբը տենչով
Լըծին վըրայ, ուր փոքր ու հեզ նաւակներ
Կ'ուրուագծուին յետին շողոքն անխըռով՝
Ջերմ արեգին, ու այս իրկունն օրհնաբեր
Լեցուն է խոր յոյզերով:

Ո՛վ կոյս ժամեր, կը դողայ սիրտըս կեանքով,
Ես ձեր թրթուռն ոսկեայ վազքին մէջ երկար
Կ'ըզձամ խոկալ, ու լըսել հունչն անվրդով
Ալեակներուն, և ըմպել դաշն աշնահար՝
Հատնումներն կշռոյթով:

Լըծին գիմաց, երբ գլխահակ և խոհուն
Ես կը շրջիմ մոռցած անուրջս հեշտարար՝
Կը զգամ որ Սէրն, ո՛վ բընութեան մընայուն
Հսկայ ոգի, օրհնութիւն մ'է անսպառ
Վշտով լեցուած մարդերուն:

Ահ, թող չանցնի այս իրկունն յամբաբայլ,
Ու թող մընայ այս նըւաղոճն օդին մէջ...
Թող միշտ լսուի թեւեւներու անայլայլ
Ճողփիւնն հեշտին, ու թող մընայ այս անշէջ
Յուզումն հոգւոյս մէջ անձալ:

Ես կը լըսեմ քայլերու ձայն, ու հալող՝
Խօսքերու հեւք, որոնք ունին տարօրէն
Մըտերմութիւն իմ հոգւոյս հետ անըրջող.
Երազներս են, որոնք կ'անցնին լըծափէն
Շըղարշներով փայլփրկող:

Ես կը դիտեմ անցնիլն անոնց պարիկի,
Նայումաճքն անոնց, որ կը հանգչի անապակ
Սրտիս վըրայ, ու չեմ գիտեր թէ ունի՞
Մէկն անոնցմէ սիրոյ բարբառ մ'անուշակ
Իջնող՝ հոգւոյս մէջ յուռթի:

Այս դիւրահալ պահերուն մէջ մենութեան
Ես անոր հետ, որպէս եղբայր մը սրտի՝
Պիտ' շրջէի, ու զար սըրինգն հովուական
Օրօրիւ մեզ, ու կապել կեանքն այս բերրի
Մետաքսներով՝ գունդփեման:

Ու իմ հոգիս, ո՛վ ոսկեհիւս և չքնաղ
Յուզման պահեր, պիտի ըլլար տըրփուն՝
Օրհնեալ խանդով, ու մոռնայի անյապաղ
Լիճն այս իտալ, նոյն իսկ լեռներն այս կանգուն
Ափունքներուն դէմ խաղաղ:

Ո՛վ Սէր, ի՞նչպէս ժամերն այս հո՞ծ աշունի
Կ'այցեւեն ինձ, ու կը բերեն վայրկեաններ՝
Որոնք շողեր են տենչանքի և կեանքի,
Որոնք չունին ո՛չ մէկ ծըւէն տարուբեր
Իրենց եզրին գմրուխտի:

Սէր անապակ, երբ հազիւ ցոլքն աստղերուն,
Եւ խաբուսիկ լոյսերն երկշոտ լուսնակին
Ողողեն լիճն՝ յիշէ՛ դուն գիտ, որ հեռուն
Ժայռի կողքին նստած մինակ և լըռին՝
Կը սպասեմ քո՛ւ քայլերուն: